

OTAKAR A. FUNDA:

K filozofii náboženství

Praha: Karolinum 2017, 103 s.

Známy český filozof Otakar A. Funda sa problematike a fenoménu náboženstva venuje dlhodobo.¹ V recenzovanej publikácii upravil a doplnil jeden zo svojich starších textov a predkladá ho teraz samostatne. Funda pristupuje k náboženstvu z „podložia“ empirizmu, pozitivizmu, neopozitivizmu a kritického racionalizmu. Neopúšťa korešpondenčnú teóriu pravdy a je zástancom biologického humanizmu a kritického realizmu. Hneď v úvode vysvetľuje svoje chápanie náboženstva – je preňho výtvorom sebareflexívneho vedomia človeka, výtvorom, ktorý si „zaslouží vážnou pozornosť a citlivou filozofickou reflexi“ (s. 7). Čitateľ Fundových textov vie, že sú spojené s jeho životným príbehom, osobnou cestou, a tak je to aj v tomto prípade. Preto na viacerých miestach píše v prvej osobe, podobne ako to urobil taliansky filozof Gianni Vattimo v známej knihe *Credere di credere* (*Myslím, že verím*; kniha u nás zatiaľ nevyšla). Po úvodných slovách český filozof vstupuje na pôdu filozofie náboženstva.

Funda sa nazdáva, že v „hlubinách vzniku náboženství je prítomno ľudské volání po záchraně, po vykúpení, vysvobození z moci zla“ (s. 9). Pripomína však, čo je nepochybne dôležité, že sám pojem „náboženstvo“ má veľmi široký rozsah a obsah. Človeka chápe ako bytosť „vzťahujúcu sa“ – k veličinám prírodným, k ľuďom, k dejinám, a tiež k tomu, čo bude človek pomenúvať ako „transcendentné“ či „božské“. „Vzťah k“ sa netýka iba nábožensky založených ľudí, ale je bytostným prejavom človeka. V tejto súvislosti autor rozlišuje medzi nábožnosťou a náboženstvom. Nábožnosť vníma ako „zvláštni prožitek lidského vztahování se k něčemu či k někomu, prožitek úcty a ztišení“ (s. 18). Pritom nemusí ísť o nadprirodzenú veličinu, tak ako v náboženstve; avšak supranaturálny motív je konštitutívny pre väčšinu náboženstiev. V ďalších reflexiách podáva, resp. navrhuje rozdelenie náboženstva na štyri typy: panteistické, supranaturálne, metafyzické a existenciálno-etické, pričom si je vedomý, že ide o abstraktné, pomocné a pracovné rozdelenie.

Funda sa v jednotlivých kapitolách venuje viacerým témam: pôvodu náboženstva, vzťahu filozofie a náboženstva, reči náboženstva, vzťahu náboženstva a vedy, ďalej filozofickej reflexii mýtu o Kristovi, racionalite ako spôsobu myslenia, konania, žitia a umierania a ďalším. Dotýka sa i tematiky dialógu veriacich a neveriacich a aktuálneho, neraz traktovaného problému vnútorného vývoja islamu, jeho obnovy či nového premyslenia niektorých jeho filozoficko-teolo-

¹ Odkazujem na tomto mieste na recenzie dvoch jeho predchádzajúcich publikácií, ktoré uvádzam v zozname literatúry.

gických otázok. Pokiaľ ide o dialóg medzi veriacimi a neveriacimi, ten má podľa neho význam iba vtedy, ak si jedna ani druhá strana nerobia nárok toho druhého presvedčiť, ale nakoľko prispieva k tomu, aby obe strany revidovali a korigovali svoje mylné, neraz vulgárne predstavy o tom druhom.

Český filozof nemohol obísť ani problematiku, ktorej sa intenzívne venuje od začiatku svojej akademickej činnosti – problematiku výkladu textu, konkrétne biblickej hermeneutiky. Tvrdí, že keď hermeneutika opúšťa úsilie o adekvátnosť voči originálu, „rozplýva sa v kluzké pluralite len stále nových interpretácií a ústí do postmoderného bezbřehého relativizmu“ (s. 43). Náboženstvo ako také vníma ako priestor, v ktorom dochádza k hermeneutickému daniu a „hermeneutická starosť“ je vecou všetkých náboženstiev. Vzápätí autor podáva hermeneutickú typológiu náboženstva (s. 44 – 53).

„Veľkou“ témou pre Funda je etika a jej založenie. Základom etiky je preňho pokora pred skutočnosťou, posvätná úcta pred jestvujúcim, nezakladá etiku na nejakom mravnom nároku, ktorý je mimo nás, resp. „nad“ touto realitou. Najvyššou formou jestvujúcna je sám život, ktorý je hodnotou, a táto hodnota nie je závislá od nášho mravného vedomia a nepotrebuje byť nikým a ničím zdôvodňovaná. „Proto zakládám etiku na účte k životu jako hodnotě mimo jakoukoli další definici a mimo jakoukoli další diskusi a pochybnost. To mám na mysli, když mluvím o biologickém humanismu“ (s. 78). Túto pozíciu stavia nad kresťanský, ale aj nad sekulárny humanizmus. Keďže život je najvyššia hodnota, v tejto súvislosti sa vynára otázka o zmysle utrpenia a smrti Krista. Pripomením, že podobne uvažoval Slavoj Žižek, ktorý sa pýta, či v tomto prípade nejde o zbytočné, nerozumné hrdinské gesto lásky, ktorým niekto sám seba nadmerne vyčerpá a v konečnom dôsledku zničí.

Za kľúčový problém filozofie náboženstva a filozofickej diskusie vôbec autor pokladá problematiku objektivity, možnosti či nemožnosti dosiahnuť objektívne poznanie. Fakty majú svoju dignitu a hovoria svojou rečou, môžu „rozbiť“ náš interpretačný kľúč a revidovať naše predporozumenie (s. 93). Z môjho pohľadu sa tu Funda približuje mysleniu súčasného nemeckého filozofa Richarda Schaefflera, ktorý si myslí, že v procese poznania môže prísť k transformácii nášho nahliadania a myslenia.

Autor zaujíma postoj aj voči názorom R. Rortyho a G. Vattima, ktoré sú prezentované v knihe *Budúcnosť náboženstva*, a reaguje na ne, pričom sa zameriava najmä na problém hermeneutiky. Uvedená časť je o to cennejšia, že sám Funda sa problematikou intenzívne zaoberal a nadviazal na koncept demytologizácie R. Bultmanna. Z tohto dôvodu – ako sám uvádza – má určité *sensorium* pre ich prístup a chápe ho ako úsilie o revitalizáciu kresťanstva. Vattimov pokus vníma ako nepoctivý úhyb a domnieva sa, že výpoveď o *kenosis* Boha chápe konzekventnejšie ako taliansky filozof. „V tomto smyslu pak lze říci, že klíčová křesťanská výpověď, že Bůh se stal člověkem, je základem ateismu“ (s. 99).

Vattimo a Rorty sa podľa neho skrývajú v hmle hermeneutického oparu a post-moderného či pragmatického relativizmu (s. 100). Prínosné a osobitne cenné by z môjho pohľadu bolo, keby Funda zohľadnil aj ďalšie práce talianskeho filozofa a zaujal k nim obsirnejšie stanovisko, keďže Vattimom traktovaná problematika bola a je Fundovou výsostnou témou.

Postoj kresťanskej filozofie a teológie sa odlišuje od Fundových postojov a názorových pozícií. Funda sám odlišuje náboženskú filozofiu od toho typu filozofie, ktorá sa usiluje korektne odlíšiť mienku od verifikovateľných teórií. Predpokladám, že jeho myšlienky predsa len môžu byť výzvou aj pre kresťanských filozofov, a to prinajmenšom tým, že otvárajú viacero otázok. Uvediem iba niektoré. Môžeme dnes uvažovať o prirodzenej teológii? Dokáže, či dokonca mal by kresťanský filozof „vzátvorkovať“ svoje východisko z viery, aby mohol vstúpiť do dialógu s inými filozofmi? Ako možno zachovať pluralitu pohľadov, výkladov a interpretácií, a súčasne sa nevzdať otázky hľadania pravdy? Kde sú hranice či „medze interpretácie“ (ako by sa vyjadril U. Eco) a čo nás oprávňuje reinterpretovať už raz pôvodne (v pôvodnom kontexte, vo svojom zrode) inak interpretované, teda ignorovať originálne porozumenie, vzdať sa adekvátnosti voči originálu?

Proti Fundovi by sme mohli uviesť stanoviská mnohých mysliteľov v dejinách filozofie, ktorí nepochybovali o existencii Boha, ani o možnosti rozumovej (a tým i filozofickej) cesty k nemu (nemusíme hovoriť o kresťanských filozofoch). Nechápali ho pritom ako abstraktnú veličinu, čisto ľudskú predstavu či neosobnú bytosť, ani tento pojem nepoužívali obrazne, resp. ako šifru. V tejto súvislosti možno pripomenúť aj pohľad Gabriela Marcela, ktorý ku klasickým dôkazom Boha v dejinách filozofie poznamenal, že veľkí myslitelia sa s dôkazmi Boha uspokojili a my si nemôžeme jednoducho iba povedať, že sme na ceste myslenia pokročili o niečo ďalej ako oni (Marcel 2004, 226 – 227).

Čitateľ Fundových textov tak môže konfrontovať jeho názory s odlišnými typmi filozofie náboženstva (napr. s Kantovou, transcendentálnou alebo fenomenologickou), zvažovať argumenty a rozhodovať medzi nimi, prípadne si ujasňovať vlastnú pozíciu. Český filozof si je sám vedomý, že úplne nezaujatý prístup nie je možný, vždy vychádzame z určitého „podložia“, no smieme a musíme sa oň usilovať. Je zástancom filozofického prístupu, ktorý sa nevzdáva hľadania pravdy korešpondujúcej so skutočnosťou. Zároveň je dôležité dodať, že keď uvádza dôvody pre svoj ateizmus a odmietnutie existencie Boha, pohybuje sa v rovine osobných dôvodov, osobnej mienky, nie v rovine tvrdení a argumentov (s. 74).

Funda je autor, ktorý v českom prostredí aktívne, výrazne a zanietene reagoval na nemeckú protestantskú teológiu. Vyrovnával sa s ňou osobne i profesionálne, uvedomil si jej prínos, ale i hranice a nedostatky. Z môjho pohľadu

tým značne obohatil český a slovenský filozoficko-teologický priestor, keďže tematizuje a rieši hraničné filozoficko-teologické problémy.

Literatúra

FARKAŠOVÁ, E. (2011): Funda, O. A.: Když se rákos chvěje nad hladinou. *Filozofia*, 66 (2), 190 – 194.

MARCEL, G. (2004): *Od názoru k víře*. Praha: Vyšehrad.

PAITLOVÁ, J. (2014): Bůh není vyřízené téma. Otakar A. Funda: Racionalita versus transcendence Spor Hanse Alberta s moderními teology. *Filosofický časopis*, 62 (1), 145 – 150.

Martin Vašek
Katedra filozofie
FF UKF v Nitre
Hodžova 1
949 74 Nitra
Slovenská republika
e-mail: mvasek@ukf.sk